

KASSA LELKE

Irta: Sziklay Ferenc

VAN SOK olyan fogalom, amiről mindenki úgy beszél, mint élő valóságról, amit talán ért is, — vagy legalább is érez —, de megmagyarázni nem tud. Szinte azt lehetne mondani, hogy ezeknek a fogalmaknak van tartalmuk, de meghatározó jegyeik nem érzékelhetők.

Ilyen titokzatos valami egy város lelkisége. Maga a város, mint kollektívum: egyéniség. És ennek az egyéniségnek sajátosságai a városhoz tartozó minden egyedben is megtalálhatók. A városhoz való tartozás nem egy a városban lakással. Lehet sok olyan ember, aki, bár ott él, évtizedek alatt sem hasonult a város lelkiségéhez s lehet olyan is, akin évtizedes távollét után is megismerszik az odavalósága.

Különösen jellegzetes ez az egyéni színezetű, — mondjuk így: *urbanitás* a felvidéki városokban, ahol a városi kultúrának hét-nyolc évszázados hagyománya él és fejlődik párhuzamosan az általános értelmű kultúrfejlődéssel. A felvidéki város-jelleg a polgárokon és környezetükön nem új keletű hasonulás eredménye az utolsó évszázad általános polgárosodásához, de egy eleve polgárinak meghatározott életforma mindég időszerű fejlődésének kiteljesedése. A felvidéki városok polgára éppen olyan büszkén vallja magát kassainak, eperjesinek, lőcsinek, vagy — városi meghatározottság nélkül — cipszernek, mint ahogy a római polgár mondhatta magáról: «Civis Romanus sum!»

Érdekes társadalom-lélektani tanulmány volna ennek a polgári öntudatnak, mint eredőnek összetevőit megkeresni, föltárni és megmagyarázni, de — talán bűn is volna, mert az oknyomozó túlelemzés megölné benne azt, ami lényeg: a titokzatos-ságot és — romantikát.

Fogadjuk el egyszerűen azt a tényt, hogy Kassa városának van külön lelkisége, amelynek, mint minden emberinek, megvannak a fény- és árnyoldalai. Nem volnék öntudatos «civis Cassoviensis», ha nem vallanám büszkén és meggyőződéssel, hogy a kassai lélek mérlegén túlnyomó súly a polgári erény s a gyöngeség az emberi gyarlóság általános mértékét sem üti meg.

Ha már beszélünk erről a meghatározatlan valamiről, anélkül, hogy szét akarnám fejteni, szeretnék mégis rávilágítani egy-két

szempillantással a kassai lélek kialakulásának okaira. Azt talán mondanom sem kell, hogy ezeket az okokat Kassa történelmében: életküzdelseiben és békés fejlődésében kell keresnünk.

Van Coudenhove-Calerginek egy érdekes megállapítása: «Innzucht stärkt den Charakter, schwächt den Geist, Kreuzung stärkt den Geist, schwächt den Charakter.»

Kassa különös lelkisége, melyben a jellem és szellem teljesen egyenrangú tényező, egy érdekes és végzetes történeti sorsfordulathoz magyarázható meg talán. Abból, hogy a közel három évszázados — és a szepességi néemetséggel rokon jellegű — «Innzucht», tehát a polgári karakter kikristályosodása után, a XVI. században erős vérkeveredés állott be a város és a polgársága életében. Az erősen meghatározott, szigorú erkölcsű, nehézkes, de abszolút becsületos, szorgalmas német jellem alanyába beoltódott a könnyedebb, rugalmasabb, lendületesebb magyar szellem.

Kassát úgy szokás elkönyvelni, mint magyarrá fejlődött, eredetileg német várost. A beállítás nem egészen helyes, mert a várost nem a németek alapították! A németek betelepülése előtt is már az Aba nemzetség birtokolta a vidéket, valamint Felső-Kassa várát és Alsó-Kassa falut. Két, — 1261-ből és 1270-ből származó — oklevél tanúsága szerint István, — előbb, mint herceg, majd, mint király, — IV Béla király fia adta át a város tulajdonjogát Péter, Gál és Tódor «nemesek», — (tehát az Aranybulla értelmében magyarok) — kezéről Sampfleben és Obl nevű «fideles hospites de Kassa» — (hú kassai *vendégek*) — kezére. Való az, hogy ettől az időtől Kassa maga német város volt a XVI. sz. derekáig, de, — mint a szepességi néemetség legdélibb végvára, — már ez időben is szerves érintkezésben kellett, hogy éljen az őt környező magyar vidékkel. 1608-ban szakítja meg az addig kizárólag német városbírák, — a Siebengürgerek, Gabrielik, Kükelbrechtek, Tonhiaszerek, Sambsdorferek stb. névsorát az első magyar városbíró, Herczegh István, hogy azontúl a Langhok és Varannayak, Hoffmannok és Debreczenyiek, Graszok és Korponayak stb. váltogassák egymást az országos tekintélyt biztosító «kassai bíró» tisztességben.

Ez a névcseré, mely a szabad bíró-választási joggal felruházott város akaratát s polgárainak nemzetiségi egyensúlyát is igazolja, egyúttal a város lelkiségének átformálódását is megmagyarázza. Addig a «hűséges vendégek» a mindenkori hatalom fényének napraforgói voltak. A polgári okosság evvel a loyaltással átvészelte a magyar történelem legviharosabb évszázadait. Át Csák Máté pártütését, Giskrának és zsebrákjainak megszállását,

a mohácsi vész tragédiáját stb. Minden király adott, vagy hagyott valamit Kassának. Az árumegállítási jog, a polgári szabadalmak megerősítése és kiterjesztése, a telekadó leszállítása, pallosjog stb., mind királyi jutalom volt a hű szolgálatért, Róbert Károlytól, Nagy Lajostól, Zsigmondtól, Mátyástól, de, ha másra már nem is igen volt szüksége a jómódban s teljes polgári szabadságban élő «civitas»-nak, jutott innen-onnan más kegy is. Fejedelmi címerekből egy-egy liliom, — (hatot gyűjtögetett össze Kassa városa a címerébe) — arany korona, vagy a címerpajzsot tartó angyal vörös ruhájának égszínkékre való átfestése.

A török hódoltságról a Felvidékre húzódó magyarság s vele együtt a magyarságban megtestesült szabadság-eszme vérkeveredése változtatja meg gyökeresen Kassa állásfoglalását az országos ügyekkel szemben. A reformáció, — mint a Habsburg uralom ellen való politikai front-vállalás is, — Kassán építi ki egyik legerősebb támpontját. Bocskay, Bethlen Kassában találják meg Felsőmagyarország kulcsát. Kassában testesül meg a dacos, az igazságot kereső s a politikai- és vallásszabadságot a koronás úrral szemben is megvédelmező magyar elszántság. Nem Kassa történetének évlapjait fűzik ezentúl a magyar történelem évkönyveibe, de Magyarország történelmét írják Kassán egy évszázadon át, Bocskaytól II. Rákóczi Ferencig.

A nagy nevek köteleznek. Kassa lelke sohasem lehet méltatlan többé azokhoz, akiknek országos hírét köszöni hétszáz éves történelme alatt. Királyok vannak ezek között és szabadság-ideálok s kikerekítik ezek koszorúját a szellem hősei, — Kazinczy, Bacsányi, — s a szabadságharc névtelen katonái, a veressipkások 9. zászlóalja.

Ennek a nagy és sokszínű múltnak tisztelete határozza meg az öntudatos kassai polgár és a városával testben és lélekben összeforrott polgárság lelkiségét. Ebben a külön kassai lélekben összhangba olvad ma is a szorgalom és kötelességtudás, a sohasem rövidlátó, nemes lokálpatriotizmus, a harcias bátorság, ha erre van szükség, de a helyzet józan mérlegelése, ha ez a hasznosabb. Kiegészíti mindezt a hithűség, a szellemi erő tisztelete és megbecsülése s még igen sok nemesebb értelemben vett polgár-erény. Német törzsökbe oltott, évszázados viharokat kiállott magyar lelkiség ez, szerencsés keresztezés, melyben mindkét nemzeti jellegnek csak az erényei domborodnak ki.

Ez a hét évszázad alatt kifermálódott és acélossá edzett kassai lélek magyarázza meg azt a csodát, hogy a Giskra vezér fiktív történelmi jogán csehvé mázolt s húsz évig ennek tartott

Kassa, egyetlen éjjel alatt, a nov. 2-ról 3-ra virradó éjszakán teljesen levetette a rákényszerített maskarát. Még itt volt a csatát vesztett, tehát nekikeseredett megszálló hatalom s úgyszólván percek alatt, minden előzetes összebeszélés nélkül minden kassai polgár házára fölröppent a húsz évig veszedelmekkel rejtgetett, de híven megőrzött magyar nemzeti lobogó.

Mi éltette a két hosszú, keserves évtizeden át ezt a kassai lelket?

Megmagyarázhatatlan, irreális erők: A kötelező nagy múlt tisztelete és az ennek kőbe épített emlékeiből kisugárzó erkölcsi erő. Mert az ősi Kassa minden kővében rejtőzik valami szimbolikus értelem, amit a kassai polgárság ért s amivel a megszálló hatalom, — Istennek hála, — nem számolt.

A Szent Erzsébet székesegyházban örökké élön pihen a Nagy Fejedelemben inkarnálódott szabadság-eszme.

Az Orbán-harang mélyén bűgő szava beszél, hogy a pusztulásból is fakadhat egységesebb új élet. (Minden kassai tudja úgyis, hogy ezt az öreg harangot az 1556-iki nagy tűzvészben szétolvadt sok kicsi harangból öntötték egybe.)

A «Maria Immaculata» szobor azt hirdeti, hogy a legnagyobb vész is csak egyeseket, — a gyöngéket, — pusztítja el, ha seregszámra is, — nem magát az életet. (Az 1715-ben megszűnt nagy pestis-járvány emlékére állították).

A Ferencesek temploma az alázat iskolája, hiszen a Tűz Fejedelme gyalogszerrel járt ide naponta leborulni az Úr színe elé.

A honvéd szobor üres talpazatán a szabadságharc emlékének *hiánya* jobban fáj a kassai léleknek, mintha naponta láttuk s megszoktuk volna.

Igy beszél Kassa még igensok műemléke Kassa lelkéről a kassai polgárságnak és tartja benne az erőt minden életválságban. De az utcákon megtáruzkodó szimbólumokon kívül is, nincs Kassán egy ódon háza sem, melynek vályústra koptatott kőlépcsői ne arról beszélnének, hogy minden lépés, mely hét évszázad alatt rá nehezedett, mindég céltudatos volt, s melynek boltozatos hosszú szobáiban a ma gyermeke éppenúgy ne ápolná a nemzeti művelődés szent tűzét, mint ahogy apái, anyái tették jó- és balsorsban egyaránt. Az utolsó húsz év alatt itt élt elzárkózva Kassa lelke, mint az őskeresztények elszántsága a katakombák félhomályában. Hittel az igazság győzelmében, reménnyel s föltámadásban és szeretettel az édes anyaországhoz, melytől elszakították.

Ez Kassa lelke, mely megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan, mégis van.